

Alkibiades

Door Ilja Leonard Pfeijffer
Amsterdam (De Arbeiderspers) 2023
943 blz.
ISBN 9789029549868
€ 34,99

Ilja Leonard Pfeijffer heeft met zijn omvangrijke historische roman *Alkibiades* een boeiend verhaal geschreven, maar ook een uitermate waardevolle bijdrage aan de Nederlandse krijgskunde geleverd.

Alkibiades was een omstreden Griekse politicus en strateeg die, in de vorm van door Pfeijffer geconstrueerde memoires, het verhaal van en zijn eigen rol in de Peloponnesische oorlog vertelt. Deze klassieke wereldoorlog tussen Athene en Sparta, met tevens een rol voor grootmacht Perzië, begon in 431 voor Chr. toen de imperialistische zeemacht Athene voor de agrarische landmacht Sparta een onacceptabele bedreiging begon te worden. De strijd eindigde in 404 voor Chr. nadat de Atheense vloot was vernietigd en de Spartaanse vloot Piraeus, de haven van Athene binnenvoer.

Internationaal schaakspel

Alkibiades was de zoon van een beroemde gesneuvelde veldheer, opgevoed door mogelijk de meest begaafde Atheense politieke leider Pericles en onderwezen door de filosoof Socrates. Het was een mooie jongen met veel diplomatiek talent, een goede redenaar, sportief, moedig, ambitieus en intelligent. Kwaliteiten

waarvan hij zich maar al te goed bewust was. Daarnaast was hij biseksueel, wat hem de gave bracht zich aan te kunnen passen aan bijzondere omstandigheden. 'Geen man zal ooit een groot man zijn als hij niet ook een vrouw durft te zijn.' Zijn belevenissen beginnen als Athene Alkibiades, samen met twee andere krijgsheren, belast met de leiding over de expeditie naar Sicilië. Athenes hulp werd ingeroepen voor het beslechten van een lokaal conflict. Ze raakten hierdoor betrokken bij een oorlog tegen de sterkste stad op Sicilië, Syracuse. Alkibiades was een groot voorstander van deze expeditie, die niet alleen in expansie, maar ook in de Atheense graanbehoefte zou kunnen voorzien. Dit was belangrijk omdat Spartaanse invallen de graantoevoer uit de eigen Atheense omgeving lieten stagneren. De expeditie ging ten onder aan de eigen Atheense ambities. Dit was Alkibiades niet aan te rekenen, omdat hij vroegtijdig naar Athene werd teruggeroepen om zich te verdedigen tegen beschuldigingen van godslasterlijke wandaden. Om de uitvoering van zijn terdoodveroordeling te ontlopen, liep hij over naar Sparta. In Sparta wist Alkibiades de koning voor zich te winnen. Zijn schoonheid, die ook

voor de koningin niet onopgemerkt bleef, bracht hem echter ook daar in de problemen, wat onvermijdelijk een tweede doodstraf opleverde. Omdat Alkibiades naar eigen zeggen niets liever wilde dan terugkeren naar zijn geliefde liberale Athene, begon hij als een zelfstandig veldheer, gebruikmakend van inlichtingen verkregen via zijn omvangrijke netwerk, aan een reis door de Griekse wereld en Perzië. Door middel van militaire en diplomatieke acties probeerde hij enerzijds te overleven en tegelijkertijd een voor Athene gunstig oorlogsverloop te bewerkstelligen. In Perzië wist hij invloed uit te oefenen op verschillende elkaar beconcurrerende bestuurders en raakte zo verwickeld in een internationaal schaakspel dat draaide om de vraag of Athene dan wel Sparta de steun van Perzië zou weten te verkrijgen. Alkibiades' inspanningen voor de Atheense zaak werden beloond met rehabilitatie, maar een bezoek aan Athene maakte hem duidelijk dat er in de Atheense politieke slangenkuil geen plaats meer voor hem bestond.

Alkibiades schrijft zijn verhaal aan het einde van zijn leven in het Perzische plaatsje Melissa. Hier leeft hij samen met zijn tweede vrouw een teruggetrokken bestaan nadat de Perzische leiders zijn plannen doorzien en er te veel strijdigheid in ieders belangen ontstaat, zodat zijn rol is uitgespeeld. Met dit verhaal legt hij verantwoording af over zijn daden en beweegredenen met als bijkomend oogmerk zijn publiek, de Atheners, inzicht te geven in de fouten die tot hun ondergang als grootmacht hebben geleid. Inzichten die Alkibiades eerder had besproken met de door hem bewonderde Thucydides. Deze ontmoetingsscene maakt duidelijk dat de auteur geen

andere ambitie heeft dan het schrijven van een eigentijdse versie van Thucydides' 'Geschiedenis van de Peloponnesische Oorlog.' Zo'n boek is welkom, want deze klassieke werken maken altijd indruk als citaat en zijn goed bruikbaar als naslagwerk. Maar eenvoudige lees-kost is het niet. Pfeijffers *Alkibiades* is echter toegankelijk en vlotgeschreven en dat maakt het veel makkelijker om het van kaft tot kaft te lezen. Juist dan ontstaat inzicht in samenhang en het geheel.

Mensenwerk

De roman bevat niet alleen een meeslepend verhaal, maar vooral veel krijgskundige en strategische wijsheid. Net als in Thucydides' werk liggen deze lessen niet in techniek of tactiek, maar in de menselijke aard van oorlog. Het verhaal tekent het dilemma dat voortkomt uit het onvermijdelijk botsen van *realpolitik* handelen en filosofische moraal. Socrates' lessen maken diepe indruk op Alkibiades, maar gaandeweg gaat hij zich steeds meer schamen voor deze wijsgeer.

Omdat strategische besluiten altijd het resultaat zijn van een politiek proces is de staatsvorm democratie, oligarchie of tirannie van grote invloed op de wijze van oorlogvoeren. Doordat Alkibiades het politieke systeem van zowel Athene, Sparta als Perzië leert kennen, kan hij de voor- en nadelen van ieder systeem rijk beschrijven. De democratie is vanwege de spreiding van macht en de vrijheid die ontplooiing stimuleert vanuit maatschappelijk oogpunt gewenst, maar stelt in oorlogstijd hoge eisen aan haar leiders. Demagogie, populisme en schandalen belemmeren verstandige militair-politieke besluitvorming. Het autocratisch en centraal bestuur-

de Sparta en Perzië daarentegen kennen weer andere problemen in de vorm van voorzichtige en trage besluitvorming.

Strategie is echter geen systeem, maar mensenwerk. Politiek-militaire verhoudingen krijgen vorm door interactie van individuele politici en veldheren, ieder met zijn eigen belangen, opvattingen, kracht en zwakheden. Alle spelers worstelen met loyaliteitsdilemma's die voortkomen uit beknellende omstandigheden. Wie *Alkibiades* gelezen heeft, kan hedendaagse eigenzinnige legerleiders zoals de Rus Jevgeni Prigozjin beter begrijpen.

Tactiek en strategie

De roman laat met vakkundig beschreven zee- en veldslagen en militaire campagnes zien hoe tactiek en strategie met elkaar samenhangen. De vele dialogen en redevoeringen illustreren niet zozeer hoe besluiten tot stand kwamen, maar vooral welke strategische overwegingen hierbij een rol speelden. Hierdoor ontstaat inzicht in het *centre of gravity* van iedere betrokken partij. Voor Athene zijn bijvoorbeeld de vloot, de toestroom van kapitaal, graan vanuit de koloniën en de vloot cruciaal voor het voortbestaan van de staat. Het is dan ook niet raar dat de laatste beslissende zeeslagen plaatsvinden op de Atheense *sealines of communications* nabij de Hellespont. De gedetailleerde beschrijvingen van de krijgshandelingen illustreren de rol van verrassing, inlichtingen, misleiding, concentratie van militaire macht, manoeuvre en voortzettingsvermogen. Tevens wordt duidelijk hoe gevechten op zee en op het land met elkaar samenhangen en hoe verwaarlozing van de een tot de ondergang kan leiden, hoe sterk het andere wapen ook is.

Toch is *Alkibiades* geen oorlogsboek, maar vooral een studie van internationale betrekkingen met aandacht voor veiligheidsdilemma's, diplomatie en strategieontwikkeling. Het boek leert ons dat het een illusie is dat een enkele strateeg met een goed doordacht plan de heerschappij kan veroveren. In plaats daarvan hebben veel spelers draaiknoppen in handen en beschikt iedereen over slechts een deel van de informatie. Een goede strateeg is dus degene die zich de beste voorstelling kan maken van ieders belangen en overwegingen, de beste inlichtingenpositie heeft, het best begrijpt waarom ontwikkelende diplomatieke en militaire handelingen in deze context plaatsvinden en weet hoe hij de eigen plannen op grond van deze niet te voorspellen ontwikkelingen aan moet passen.

Wargamen, trainen of Alkibiades lezen

Het begrijpen van deze wijsheid kan echter niet tot stand komen door middel van een theoretisch verhandeling, zoals deze recensie bijna lijkt te zijn. Krijgskunde is geen wetenschap, maar een kunst. Deze kunst is te leren door het inleven in conflicten met *wargaming* of training. Maar de meest efficiënte methode is wellicht het verenigen van het aangename en het nuttige door het lezen van *Alkibiades*. Pfeijffers prachtige taalgebruik weeft alle genoemde inzichten samen tot een *page turner* die boeit van begin tot eind. Ik kan mij geen in de Nederlandse taal geschreven boek herinneren dat me meer krijgskundige wijsheid heeft gebracht dan deze roman. Laten we deze klassieke romancier daarom dankbaar zijn. ■

KTZ drs. Henk Warnar, NLDA